

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

A.

- Η εικόνα του ματωμένου ουρανού που παρομοιάζεται με μπαξέ «γεμάτο αίμα... και λίγο χιόνι». Η φράση « γεμάτος αίμα ... και λίγο χιόνι» αποδίδει ποιητικά τα στοιχεία εκείνα που καθιστούν την κατάκτηση του ουρανού «αδύνατη» ή, έστω, δύσκολη υπόθεση.
 - Η εικόνα που δημιουργεί στο νου η φράση «έσφιξα τα σχοινιά μου». Η εικόνα, με άλλα λόγια, του ορειβάτη, που ετοιμάζεται να κατακτήσει τη «δυσπρόσιτη» κορυφή και που, πριν αρχίσει την αναρρίχηση, ελέγχει την ασφάλεια των σχοινιών με τα οποία είναι δεμένος. Στην πραγματικότητα πρόκειται για την εικόνα του ποιητή ως ελεγκτή των αστεριών.
 - Η εικόνα του μεταμορφωμένου ποιητή σε ουράνιο μηχανοδηγό, σε πουλί που πετά (ακόμα και) με «σπασμένα φτερά».
- Οι εικόνες είναι εξωλογικές κι εκφράζουν το παράλογο που κυριαρχεί στην ποίηση του Σαχτούρη, αλλά και στον υπερρεαλισμό, γενικότερα.

B. 1.

α) Τα χρώματα αποτελούν κυρίαρχο στοιχείο της ποιητικής του Μίλτου Σαχτούρη. Ο ποιητής κατορθώνει ν' αξιοποιήσει και στο παρόν ποίημα « Ο Ελεγκτής» ένα φάσμα χρωμάτων που τους προσδίδει συμβολική σημασία.

Συγκεκριμένα:

- Το κόκκινο χρώμα από το αίμα που έχει κατακλύσει τον ουρανό « Ένας μπαξές γεμάτος αίμα είν' ο ουρανός» εξαιτίας του εμφυλίου σπαραγμού.
- Το λευκό χρώμα του χιονιού που έχει σκεπάσει τον κήπο «και λίγο χιόνι».
- Το γαλάζιο χρώμα του ουρανού.
- Το μαύρο χρώμα που υποβάλλεται από τις δυσχερείς συνθήκες του πολέμου.

β) Ο Μίλτος Σαχτούρης δεχόμενος επιρροές από τον εξπρεσιονισμό αξιοποιεί στα ποιήματά του τα χρώματα, προσδίδοντάς τους συμβολικό χαρακτήρα. Και στον «Ελεγκτή» είναι διάχυτη η χρήση των χρωμάτων. Συγκεκριμένα στο πρώτο στίχο (1^{ος} στ.) γίνεται αναφορά στο κόκκινο χρώμα έμμεσα με το αίμα, που έχει γεμίσει τον «μπαξέ». Το κόκκινο αποτελεί βασικό μοτίβο της ποίησης του Σαχτούρη. Συμβολίζει την κτηνωδία και τη βαναυσότητα του πολέμου που μεταφέρει στα ποιήματά του ο Σαχτούρης. Θίγει την ωμή πραγματικότητα του β' παγκοσμίου πολέμου και του εμφυλίου σπαραγμού. Μάλιστα αφού έχει κατακλύσει τον ουρανό «γεμάτος αίμα», ο ποιητής επιδιώκει να καταδείξει τις συμπαντικές διαστάσεις της βίας που έχει κυριαρχήσει.

Παράλληλα, χρησιμοποιεί το λευκό χρώμα του χιονιού που έχει σκεπάσει τον κήπο. Συμβολίζει από τη μια πλευρά την ελπίδα, την αγνότητα αλλά και την παγωνιά στις ψυχές των ανθρώπων. Ο ποιητής του προσδίδει το χαρακτήρα του πρόσκαιρου και του εφήμερου, του καταδικασμένου να χαθεί να λιώσει από το άφθονο καυτό αίμα.

Έμμεσα, επίσης, αξιοποιείται στο ποίημα και το γαλάζιο χρώμα τ' ουρανού που αποτελεί το φόντο του ποιήματος, του υπερρεαλιστικού «πίνακα», στον οποίο ενυπάρχουν οι τρεις εικόνες – μοτίβα του ποιήματος.

Τέλος, στο ποίημα αισθητοποιείται σε δεύτερο επίπεδο το μαύρο χρώμα, που συμβολίζει την άγνοια των απλών ανθρώπων, το σκοτάδι της εποχής του εμφυλίου και το μοναχικό δράμα του ποιητή, ο οποίος έχει αναλάβει αυτό το δύσκολο ρόλο, έστω και με «σπασμένα φτερά»: ν' ανάψει τ' αστέρια στον ουρανό για να διαλύσει αυτό το σκοτάδι.

Παρατηρείται, λοιπόν, πως στο ποίημα αλληλοδιαπλέκονται τέσσερα χρώματα για να προσδώσουν μια διαφορετική όψη στα όντα και στα πράγματα: το λευκό, το κόκκινο, το γαλάζιο και το μαύρο.

B. 2.

Αρχικά, πρέπει να παρατηρήσουμε ότι «οι τίτλοι στο Σαχτούρη είναι συνήθως ουσιαστικά συνοδευόμενα από ένα οριστικό άρθρο. Αυτός είναι ένας τρόπος για να ορίσει ο ποιητής το χώρο του» (σχολ. βιβλίο) – εδώ η λέξη ελεγκτής δηλώνει ιδιότητα -, το χώρο μεταξύ γης και ουρανού, που λόγω ιδιότητας οφείλει να επιτηρεί, «ώστε να προετοιμαστεί ο αναγνώστης της ποίησής του για την είσοδο στο μαγικό του κόσμο, όπου κατά κανόνα παρακολουθεί μια παράξενη και ωστόσο γοητευτική, μικρή ποιητική ιστορία» (σχολ. βιβλίο).

Από πλευράς γλωσσικής μορφής, το ουσιαστικό «ελεγκτής» σχετίζεται ετυμολογικά με το ρήμα – βουλητική πρόταση του κειμένου «να ελέγξω», που έχει ιδιαίτερη νοηματική βαρύτητα στο ποίημα, διότι εκφράζει το χρέος του ποιητή να ελέγχει το φως του «ποιητικού άστρου της Βηθλεέμ», που θα οδηγήσει τους ανθρώπους στον εξανθρωπισμό. Η ιδιότητα αυτή του ποιητή, που υποδηλώνει ο τίτλος, έχει ένα διπλό χαρακτήρα: είναι «επίκτητη», γιατί αυτός αναλαμβάνει τον εν λόγω ρόλο συνειδητά – ηθελημένα, αλλά και «έμφυτη», γιατί απορρέει από τη φύση του ως κληρονόμου της ποιητικής φαντασίας – ελευθερίας.

Γ.

Ο ποιητής εδώ μας παρουσιάζει το μοναχικό δράμα του. Είναι ο μοναδικός σύνδεσμος του ουρανού με τη γη. «Είναι ένας άγιος, ένας μάρτυρας που επιλέγει συνειδητά το μαρτύριό του πάνω στον τροχό της ιστορίας» (Ζωή Σαμαρά). Γνωρίζει ότι το καθήκον του, ως κληρονόμου της ποιητικής φαντασίας – ελευθερίας, δεν επιτρέπει υπεκφυγές, αναβλητικότητα, πόσο μάλλον ολιγωρία. Ως πνευματικός άνθρωπος, σε συνθήκες βαρβαρότητας, πρέπει να υπερασπίζεται το φως και να μάχεται το σκοτάδι (εμφύλιος).

Η βουλητική πρόταση «να πετάω» ορίζει (μαζί με την επίσης βουλητική πρόταση «να ελέγξω») το χρέος του ποιητή. Αυτός οφείλει να αίρεται πάνω από την εχθρική πραγματικότητα, να κινείται στο χώρο της ποίησης (ουρανός) και με τα ποιήματά του να δείχνει στους ανθρώπους ότι ο κόσμος μπορεί και πρέπει να γίνει καλύτερος. Το «εγώ» υποδηλώνει τη συναίσθηση του χρέους του, ενώ τα «σπασμένα φτερά» τις ταλαιπωρίες του ποιητή – μάρτυρα από την εποχή του, την αδυναμία της ποίησης του να βρει ανταπόκριση στο αντιπνευματικό κοινό και, τέλος, το δύσκολο εγχείρημα – αποστολή που τον έχει τραυματίσει, αφού γίνεται καθημερινά.

Δ. ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Ο Μίλτος Σαχτούρης καθώς και ο Γιάννης Ρίτσος κινούνται σε ένα πλαίσιο συμβολιστικής και νεοϋπερρεαλιστικής δημιουργίας. Με το έργο τους επιτελούν έναν κοινωνικό ρόλο: ν' αφυπνίσουν τις συνειδήσεις των απλών ανθρώπων. Έχουν γράψει σε εποχές «σκοτεινές» και σκοταδιστικές πνευματικά, εξαιτίας των πικρών βιωμάτων τους από τον β' παγκόσμιο πόλεμο και τον εμφύλιο. Στα ποιήματά τους δηλώνουν έμπρακτα, με τη στάση τους πως έχουν και οι δύο, ως γνήσιοι πνευματικοί άνθρωποι, την ιδιαίτερη βαρύτητα του ηθικού τους χρέους απέναντι στον κόσμο, να «διασκεδάζουν» τα νέφη της άγνοιας και ν' ανθίστανται στα σημεία των καιρών, έστω και με «σπασμένα φτερά».

«Ο ήρωας» της «Ανταπόδοσης», ο μαχόμενος ποιητής παρομοιάζεται με το Χριστό, που, σύμφωνα με τη θρησκευτική παράδοση, ήρθε στον κόσμο για να αποκαταστήσει τη διασαλευμένη τάξη, ν' άρει την κοινωνική αδικία και να ξαναδώσει στον κόσμο τη χαμένη ομορφιά του. Μόνο που ο δρόμος του ήταν δύσβατος και οδυνηρός: «σκαλί σκαλί ανέβηκε την πέτρινη τεράστια σκάλα». Ο ποιητής στον αγώνα του, να εξανθρωπίσει τον κόσμο, παλεύει αδιάκοπα «με τις λέξεις, με το χρόνο, με τα πράγματα», διδάσκοντας την αρετή του μόχθου και της εγκαρτέρησης. Μοναδική ανταμοιβή του, η ΣΤΑΥΡΩΣΗ και τα βέλη στα γυμνά του πλευρά «. Ωστόσο, ο αγώνας του αξίζει κάθε θυσία, αφού δίνει τη δυνατότητα της έκφρασης σε όλα εκείνα τα πράγματα του κόσμου (πεταλούδα = ψυχή / χαλίκι = χώμα, γη / αλογάκι της Παναγίας = καθετί ιερό / ολονύχτιους στεναγμούς των άστρων ερωτισμός / δροσοστάλα που πέφτει από το ροδόφυλλο = το νερό ως στοιχείο της ζωής και της «δροσιάς» της / άρρωστο αηδόνι = πληγωμένη ομορφιά – τραγούδι / στις μεγάλες σημαίες = ιδανικά, αξίες, οράματα / γαλάζιο, κόκκινο, κίτρινο = χρώμα στο γκρίζο του κόσμου), που έχουν φιμωθεί από την ασχήμια και την αδικία.

Κατ' αναλογία, ο ποιητής – ελεγκτής, αναγνωρίζοντας το χρέος του απέναντι στον κόσμο, αγωνίζεται να κρατήσει «ζωντανό» το φως των αστεριών, που οδηγεί τους ανθρώπους στον εξανθρωπισμό. Το αντίτιμο που πληρώνει γι' αυτόν τον αγώνα είναι «τα σπασμένα του φτερά», καθώς και ο κίνδυνος ν' αφανιστεί από μια πτώση, αν δεν ελέγξει καλά την ασφάλεια των σχοινιών με τα οποία είναι δεμένος.

Μοναδική διαφορά των δύο έργων είναι το ότι στην «Ανταπόδοση», ο ποιητής έχει ολοκληρώσει το έργο του, ενώ στον «ελεγκτή» ο ουράνιος μηχανοδηγός πασχίζει στο διηνεκές.

Επιμέλεια: Θελασσινού Μαρία, Φιλόλογος
Τσακίρογλου Σπύρος, Φιλόλογος

ΣΧΟΛΙΟ

Τα θέματα ήταν με απόλυτη σαφήνεια διατυπωμένα. Η επιλογή του παράλληλου του Γιάννη Ρίτσου ήταν εύστοχη. Απαιτούν διεισδυτική ματιά και κριτική σκέψη των μαθητών για να απαντηθούν με πληρότητα.